

Velimir IVEZIĆ

OBNOVA DVIJU SKULPTURA IZ FUNDUSA GALERIJE STARI GRAD U ĐURĐEVCU

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja

**Asistentska skulptura nepoznatog sveca, 18. st.
polikromirano i nekoć posrebreno drvo, inv. br.: 1340**

Opis

Riječ je o asistentskoj skulpturi visokoj oko devedesetak centimetara, najvjerojatnije, s desnog krila nepoznatog nam oltara lokalne crkve ili kapele iz druge polovine 18. st. Po načinu modelacije bogato naborane draperije, velikom i nezgrapnom glavom te jednostavnim prstima i oštih crta lica može se pripisati nekoj od, tada već prisutnih, domaćih radionica. Nema tragova insignija, datuma, znakova ili slično. Lik je to sveca u smeđem habitu dugačke brade i čelave glave. U lijevoj je ruci najvjerojatnije držao knjigu ili štap dok desnicu drži na srcu. Atributi nedostaju i ne zna im se izvorni izgled te nisu rekonstruirani.

Opis zatečenog stanja

Nosioc – skulptura je izrađena iz nekoliko komada lipovog drveta slijepljenih skupa po vertikalnim bočnim stranama. Jedan je od tih dijelova odlijepljen i nestao je. On je činio desni lakat i dio draperije te skulpture. Nedostaje i lijevi dlan te neki manji dijelovi desnog stopala pri baznom dijelu skulpture koji je odlomljen zbog upotrebe čavala. Te je dijelove potrebno, a i moguće ih je rekonstruirati, naravno u lipovini. Postoje i znatna raspuknuća drveta po dužini skulpture nastala zbog promjena u temperaturi i vlažnosti okoline. Po površini drveta vidljivi su tragovi i grubi potezi abrazivnog djelovanja turpijama i brusnim papirom grubog granulata.

Polikromni sloj (preparacija, bojani sloj, lak) – bojani je sloj zajedno sa krednom osnovom abrazivno skinut i doslovce oderan i na kraju opran. Tako je nestalo gotovo 90% izvorne polikromije. Boja inkarnata nešto je bolje očuvana: desna ruka – cca 50%; lijeva ruka – cca 30%; lice – cca 70%; kosa – cca 20%. Draperija je bila izvorno posrebrana, a moguće i pozlačena, ali podataka o tome nema dovoljno da bi se vratio izvorni izgled.

Izvorna je tutkalno-kredna preparacija jednoliko nanesena u sloju od 1,5 - 2 mm ali je ostala sačuvana samo u teško dostupnim udubljenjima nabora draperije. Izvorni je slikani sloj bio rađen u tehnici tempere sa bolusnom osnovom za posrebranja i moguće pozlate. Preko takovog izvornika slijedi nekoliko preslika koji su svi odreda smeđi i tamni, vjerojatno zbog imitiranja oksidiranog i potamnjelog srebra pronađenog u udubini draperije ispod desnog lakta. Sačuvani ostaci te naknadno nanesene polikromije upućuju na zaključak da je draperija skulpture bila smeđa sa crnim cipelama i maslinasto zelenim postoljem (bazom). Naravno, riječ je o presliku, a ne o izvornoj polikromiji. Mi smo se odlučili vratiti taj jednostavan izgled draperije uz radikalni zahvat krediranja ogoljelog drveta i retuša.

Skulptura nepoznatog sveca prije i nakon obnove

Konzervatorsko-restauratorske intervencije

Predloženi su sljedeći konzervatorsko-restauratorski zahvati na skulpturi: uzorkovanje i sondiranje polikromije i preparacije, podljepljivanje ostataka polikromnog sloja; čišćenje i skidanje preslika te požutjelog laka; rekonstrukcija desnog lakta, draperije i lijevog dlana; spajanje odlomljenog postolja i desnog stopala; krediranje lakuna i niveliranje krede na glavi i rukama; krediranje draperije (cca 90% površine) i bojanje draperije gvaš i uljanom umbrom te cipela crnom i baze maslinasto-zelenom; retuš lakuna temperom i uljanom lazurom; zaštita boja mat lakom – voštani sjaj; dezinsekcija i profilaktička zaštita; izrada pisane, tehničke i foto dokumentacije (elaborat radova).

Konsolidacija temeljnika je napravljena 4%-tnim zečjim tutkalom. Stabilizirani su lokalno pronađeni ostaci kredne osnove koja se ili odizala ili osipala. Tutkalo se nanosilo kistom preko japan papira i grijalo se, odnosno sušilo toplom stopicom preko prozirne melinex folije.

Površinska se prljavština odstranila triamonium citratom u destiliranoj vodi, a zatim se lak sa inkarnata lica skinuo kombinacijom isopropyl i denaturiranog etilnog alkohola. Očišćena su mjesta neutralizirana terpentinskim uljem.

Neki neautorski kitovi u udubljenjima i raspuknućima su se uklonili mehanički te su ta mjesta kao i preostale šupljine zapunjena lipovim drvetom i drvenim kitom. Uklonili su se

svi čavli i tragovi korozije. Odstranjeni su truli dijelovi drveta u području baze te su nadomešteni ili lipovim drvetom ili drvenim kitovima.

Dezinsekcija i impregnacija

Skulptura je podvrgnuta dezinfekciji močenjem u Basileumu sa poledine, a sa donje strane baze je impregnirana otopinom Paraloida B-72 u toluolu do zasićenja. Sve su rupice crvotočine pokitane i zatvorene. Ovo su ujedno i sve provedene profilaktičke mjere na duži period.

Rekonstrukcije

Napravljene su samo moguće rekonstrukcije u lipovom drvetu: lijevi dlan, draperija desnog lakta i neki dijelovi baze. Štap ili knjiga se nisu vraćali u lijevu ruku jer za njihovu rekonstrukciju nije bilo dovoljno relevantnih podataka. Rekonstrukcije inkarnata su napravljene u temperi i uljnoj lazuri s damar lakom, a rekonstrukcije polikromije na draperiji već su opisane u poglavlju o obradi polikromnog sloja i retuša.

Retuš

Nakon izolacije krede blagim šelakom lakune su retuširane najprije smeđim gvašom, a potom lazurnom uljanom umbrom s podosta terpentina. Tako je dobiven mat efekt i dojam staroga oslika. Inkarnat lica, ruku i kose napravljen je akvarel bojama i uljanom lazuro. Sve je skupa zaštićeno damar matiranim lakom.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja

Prije same restauracije uzeti su uzorci za analizu ali se mikro presjeci nisu radili jer je na temelju sondi i šturih podataka ipak postalo jasno da se izvornik ne može imitirati zbog prevelikog i temeljitog oštećenja te da će se obnoviti izgled već preslikane skulpture. Sondiranja su pokazala na skulpturi sljedeću stratigrafiju:

draperija

0.	drveni nosioc, lipovo drvo	izvornik
1.	tutkalno kredna preparacija	izvornik
2.	bolus	izvornik
3.	srebrni listići	izvornik
4.	lazura ili zaštitni lak	izvornik
5.	smeđi i tmari preslici	

inkarnat

0.	drveni nosioc, lipovo drvo	izvornik
1.	tutkalno kredna preparacija	izvornik
2.	tempera	izvornik
3.	zaštitni impasto lak	

Sondiranja inkarnata lica se nisu radila jer je pod nekoliko slojeva impasto laka on ostao izvrsno očuvan.

Ležeća skulptura djevojke, 18. st. polikromirano i nekoć posrebreno i pozlačeno drvo, inv. br.: 1342

Opis

Iako je skulptura pristigla na restauraciju naslovljena kao ležeća svetica za koju se mislilo da potječe s nekog drvenog sarkofaga ili grobne kapele danas se ipak čini da nije riječ o svetici i pokojnoj djevojci već da je riječ o erotski nabijenom prizoru. Naime, lijevu je ruku djevojka gurnula pod draperiju, u blizinu venerinog brijega, a desnom rukom senzitivno prati bedreničnu liniju. Desnu je nogu stegnula. Jest zažmirila, ali, čini se, nije usnula ili, ne daj Bože, preminula. Djevica je zapravo u ekstazi i taj prizor nikako nije sakralnog karaktera već je sasvim profane prirode.

Opis zatečenog stanja

Nosioc - skulptura je izrađena iz jednog komada lipovog drveta dugačkog oko šezdesetak centimetara zajedno sa „kamenom“ bazom i širokog oko tridesetak centimetara. S donje je strane baza zaobljena – nije jasno iz kog razloga. Odlomljeni su svi prsti lijevog stopala i potrebno ih je rekonstruirati kao i kažiprst desne šake. Palac desnog stopala je u nekoj intervenciji skraćen jer se najvjerojatnije odlomio te i njega treba malo „produžiti“.

Polikromni sloj (preparacija, bojani sloj, lak) – bojani je sloj zajedno sa krednom osnovom fragmentarno nestao – odljuštio se i otpao (oko 15%). Draperija je bila izvorno pozlačena i posrebrena sa lazurum i njima će se vratiti izvorni izgled. Izvorna je preparacija tutkalno - kredna i jednoliko je nanescena u sloju od oko 2 - 3 mm. Izvorni je slikani sloj bio u tehnici tempere s bolusnom osnovom za posrebrjenja i pozlate. Slijedi nekoliko slojeva preslika i jedan novi kredni sloj također sa preslicima. Sačuvani ostaci polikromije upućuju na zaključak da je draperija skulpture pozlačena, a kamen je bio siv. Posljednji nanešeni sloj je toniran uljanom smeđom bojom pa skulptura izgleda tamna.

Svu je polikromiju, pozlatu i lazure moguće vratiti u izvorno stanje mehaničkim čišćenjem i kombiniranim mehaničko - kemijskim dočišćavanjem te izvjesnom, ne odveć radikalnom rekonstrukcijom u retušu.

Konzervatorsko-restauratorske intervencije

Predloženi su sljedeći konzervatorsko - restauratorski zahvati na skulpturi: uzorkovanje i sondiranje polikromije i preparacije; podljepljivanje polikromnog sloja; čišćenje i mehaničko skidanje preslika i naknadno nanesenog sloja krede; rekonstrukcija lijevog stopala, palca desnog stopala i kažiprsta desne ruke; krediranje lakuna i niveliranje krede; retuš lakuna temperom i uljanom lazurum; pozlata na bolus pudergoldom i gumiarabicom i poliranje pozlate; posrebrjenje na bolus silvergoldom i gumiarabicom; poliranje; lazuriranje (alizarin) srebra uljanom bojom; dezinfekcija i profilaktička zaštita; izrada pisane, tehničke i foto dokumentacije (elaborat radova).

Konsolidacija temeljnika je napravljena 6%-tnim zečjim tutkalom. Stabilizirani su lokalno nađeni ostaci kredne osnove koja se ili odizala ili osipala. Tutkalo se nanosilo kistom preko japan papira i grijalo se odnosno sušilo toplom stopicom preko melinexa. Površinska se prljavština odstranila amonijakom u destiliranoj vodi. Očišćena su mjesta neutralizirana terpentinskim uljem. Zatim su skinuti svi preslici zajedno sa naknadno nanesenim drugim slojem krede. Sve se skidalo vrlo minuciozno, mehanički – skalpelom. Dobrim su se dije-

Ležeća skulptura prije i nakon obnove

lom sačuvale i lazure (alizarin craplak) ali i oksidirano srebro te izvorna bolusna pozlata. Nakon popunjavanja pukotina drvetom i manjih udubljenja drvenim kitom lakune su kredirane. Kreda je abrazivno nivelirana te pljuvačkom polirana i izolirana 6% - tnm šelakom.

Dezinsekcija i impregnacija

Skulptura je podvrgnuta dezinfekciji močenjem u Basileumu sa poledine i zakitane su rupice crvotočine.

Rekonstrukcije

Napravljene su sve rekonstrukcije dijelova koji nedostaju u lipovom drvetu: prsti lijevog stopala; palac desnog stopala; kažiprst desne šake. Neki su uvojci kose djelomice nadograđeni bojom, a oni napravljeni od kita i pridodani kao neautorski dodaci otklonjeni su.

Retuš

Nakon izolacije krede blagim šelakom (6 %) lakune su retuširane najprije akvarelom u lokalnom tonu (podslik), a potom lazurnom uljanom bojom. Sve je skupa zaštićeno damar lakom. Pozlata se rekonstruirala odnosno retuširala narančasto - crvenim armenskim bolusom koji se polirao ahatom. Na njega su položeni zlatni 23 K listići koji su naknadno patinirani, ali i zlatnim prahom i gumiarabicom. Posrebrene su se partije retuširale srebrnim listićima na koje je stavljena uljana lazura (alizarin craplak u kombinaciji s umbrom) ili srebrnim prahom u gumiarabici. I pozlata i posrebrene su polirani ahatom.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja

Sondiranja polikromnog sloja pokazala su nekoliko preslika te novi sloj krede i polikromije:

Sonda 1., fot.: 1 – načinjena je mehanički na draperiji lijevog bedra

0.	drveni nosioc, lipovo drvo	izvornik	
1.	tutkalno kredna preparacija	izvornik	
2.	crveni armenski bolus	izvornik	
3.	pozлата	izvornik	
4.	narančasti sloj tempere	preslik	uklonjeno
5.	sivi sloj	preslik	"
6.	novi kredni sloj		"
7.	mixtion		"
8.	srebrni listići		"
9.	uljana lazura		"
10.	uljana umbra i sloj prljavštine	preslik	"

Sonda 2., fot.: 2 – načinjena je mehanički i kemijski na komadu draperije kod desne potkoljenice (unutarnja strana draperije)

0.	drveni nosioc, lipovo drvo	izvornik	
1.	tutkalno kredna preparacija	izvornik	
2.	crveni armenski bolus	izvornik	
3.	srebrni listići	izvornik	
4.	lazura, alizarin craplack	izvornik	
5.	sivi sloj tempere	preslik	uklonjeno
6.	novi kredni sloj		"
7.	mixtion		"
8.	srebrni listići		"
9.	lazura		"
10.	uljana umbra i sloj prljavštine		"

Sonda 3., fot.: 3 – načinjena je mehanički na „kameni“ ispod desnog stopala

0.	drveni nosioc, lipovo drvo	izvornik	
1.	tutkalno kredna preparacija	izvornik	
2.	crveni armenski bolus	izvornik	
3.	sivo smeđi ton	preslik	uklonjeno
4.	zeleni sloj	"	"
5.	sivi sloj	"	"
6.	uljana umbra i sloj prljavštine	"	"

Sondiranja su pokazala da je draperija skulpture bila pozlačena s vanjske strane, a da je unutrašnja bila u crvenkastoj (alizarin) nijansi lazure na srebrnim listićima. Boje inkarnata su dobro ušćuvane osim što su bile preslikane uljanom umbrom u posljednjoj intervenciji 50-tih ili 60-tih godina prošloga stoljeća kao i još neke skulpture u fundusu muzeja. „Kamenje“ na kojem ženski lik leži bilo je i izvorno sivo.